

*Зельницький А. М., кандидат педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник ЦВСД НУОУ (м. Київ)
Пащикова О. О., науковий співробітник ЦВСД НУОУ (м. Київ)*

НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЗМІСТУ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

В статті розглядається питання реалізації Національної рамки кваліфікацій та її роль у процесі формування змісту вищої військової освіти.

Ключові слова: Національна рамка кваліфікацій, кваліфікація, зміст вищої військової освіти.

В статье рассматривается вопрос о реализации Национальной рамки квалификаций и её роль в процессе формирования содержания высшего военного образования.

Ключевые слова: Национальная рамка квалификаций, квалификация, содержание высшего военного образования.

This article deals with the problem of implementation of the national qualification framework and its place in the course of formation of the maintenance of higher military education.

Key words: national qualification framework, qualification, maintenance of higher military education.

Однією з вимог Болонського процесу на шляху до інтеграції вищої освіти України у європейський та світовий освітній простір є прийняття Національної рамки кваліфікацій. Цю вимогу закріплено у постанові Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 “Про затвердження Національної рамки кваліфікацій”[1].

Національна рамка кваліфікацій (далі НРК) – єдина багаторівнева система кваліфікацій, зведених у єдину структуру, що визнаються на національному та міжнародному рівнях, через які здійснюється вимір результатів навчання і встановлюється співвідношення документів про освіту.

НРК являє собою системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів, який є структурною одиницею Національної рамки кваліфікацій і визначається певною сукупністю компетентностей, типових для кваліфікацій даного рівня.

У зазначеній постанові Кабінету Міністрів України розглянуто 10 кваліфікаційних рівнів (від 0 до 9), в кожному з яких здійснено дескриптор (опис) загальних вимог до знань, умінь, комунікацій, а також здатності і готовності фахівця автономно виконувати відповідні завдання і нести відповідальність за результати їх виконання.

Нульовий рівень – здатність адекватно діяти у відомих простих ситуаціях під безпосереднім контролем. Готовність до систематичного навчання;

Перший рівень – здатність виконувати прості завдання у типових ситуаціях у чітко визначеній структурованій сфері роботи або навчання. Виконання завдань під безпосереднім керівництвом. Готовність до навчання на наступному рівні;

Другий рівень – здатність виконувати типові нескладні завдання у типових ситуаціях

у чітко визначеній структурованій сфері роботи або навчання. Виконання завдань під керівництвом з елементами самостійності;

Третій рівень – здатність виконувати виробничі або навчальні завдання середньої складності за визначеними алгоритмами за встановленими нормами часу і якості;

Четвертий рівень – здатність самостійно виконувати складні спеціалізовані виробничі чи навчальні завдання у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, зокрема в нестандартних ситуаціях;

П'ятий рівень – здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів відповідної науки і характеризується певною невизначеністю умов;

Шостий рівень – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов;

Сьомий рівень – здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог;

Восьмий рівень – здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики;

Дев'ятий рівень – здатність визначати та розв'язувати соціально значущі системні проблеми у певній галузі діяльності, які є ключовими для забезпечення стійкого розвитку та вимагають створення нових

Питання педагогіки

системоутворювальних знань і прогресивних технологій.

Аналіз змісту зазначених ієрархічних кваліфікаційних рівнів свідчить про нарощування в кожному наступному з них креативної компоненти – від виконання простих завдань у типових ситуаціях у чітко визначеній сфері роботи під безпосереднім керівництвом – до здатності самостійно визначати та розв'язувати комплексні, соціально значущі проблеми у певній галузі

діяльності, що передбачає переосмислення наявних та створення нових системоутворювальних знань або професійної практики.

Кваліфікаційні рівні передбачають такі якості особистості: знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність. Наведемо деякі з них, що більшою мірою віддзеркалюють особливості підготовки військових фахівців (Табл.1).

Таблиця 1.

Окремі рівні (6-8) Національної рамки кваліфікацій України

Рівень	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
6	Концептуальні знання, набуті у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень	розв'язання складних передбачуваних задач і проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів	донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності	управління комплексними діями або проектами, відповідальність за прийняття рішень у передбачуваних умовах
7	Критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять у навчанні та професійній діяльності	розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог	здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію	відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності
	Спеціалізовані концептуальні знання, набуті у процесі навчання та/або професійної діяльності на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи		зрозуміле і недвозначне донесення власних висновків, а також знань та пояснень, що їх обґрунтовують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються	прийняття рішень у складних і передбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування
	Критичне осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей	продовження дослідницької та/або інноваційної діяльності	використання іноземних мов у професійній діяльності	відповідальність за розвиток професійного знання і практик, оцінку стратегічного розвитку команди здатність до подальшого навчання, яке значною мірою є автономним та самостійним
8	Найбільш передові концептуальні та методологічні знання в галузі науково-дослідної та/або професійної діяльності і на межі предметних галузей	критичний аналіз, оцінка і синтез нових та складних ідей	спілкування в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю в певній галузі наукової та/або професійної діяльності	ініціювання інноваційних комплексних проектів, лідерство та повна автономність під час їх реалізації
		розроблення та реалізація проектів, включаючи власні дослідження, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язання значущих соціальних, наукових, культурних, етичних та інших проблем		соціальна відповідальність за прийняття стратегічних рішень здатність саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя, відповідальність за навчання інших

НРК в Україні впроваджується з метою:

- введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців;
- забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин;
- сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні;
- налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці [1].

Завдання НРК передбачає переорієнтацію існуючих систем кваліфікацій на попит та пріоритет інтересів підприємств і працівників, а не освітніх установ [2].

За допомогою рамок кваліфікацій проводиться вимір і взаємозв'язок результатів навчання і встановлюється співвідношення дипломів, свідоцтв, сертифікатів про освіту та навчання відповідними кваліфікаційними рівнями [3].

Кваліфікація визначається рівнем освіти та спеціалізацією. Необхідний рівень освіти досягається завдяки реалізації освітніх, освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки і має в цілому відповідати колу та складності професійних завдань та обов'язків [4].

Поняття “кваліфікація” може розглядатися як нормативно встановлений рівень підготовленості людини до професійної діяльності, показник відповідності освіти, отриманої випускником вищого навчального закладу, компетенціям фахівця (бакалавра, магістра) у визначеній сфері професійної діяльності [5].

Таким чином, пріоритетного значення набувають здатності (компетенції) особистості як кінцевий та очікуваний результат навчання. Сьогодні суспільству, і, в першу чергу роботодавцю (замовнику), потрібні випускники, які готові активно увійти в подальшу життєдіяльність, здатні вирішувати життєві і професійні проблеми. А це, здебільшого, залежить не тільки від отриманих знань, умінь і навичок, але й від деяких додаткових якостей, для визначення яких і застосовуються поняття “компетенція” і “компетентність”, що більш відповідають розумінню сучасних цілей освіти і характеризують “компетентну” особистість.

Компетентність військового фахівця може розглядатися як інтегральний показник якості його підготовки, що характеризується ступенем здатності і готовності до застосування сформованих знань, умінь, навичок та особистісних якостей при

виконанні службово-бойових функцій у звичайних та екстремальних умовах [6].

Поняття компетентності військового фахівця щільно пов'язане зі змістом військової освіти, що обумовлений вимогами до системи знань, умінь, навичок, світогляду, громадських, професійних якостей майбутніх військових фахівців, що формуються у навчально-виховному процесі ВВНЗ з урахуванням перспектив розвитку науки, техніки та військової справи [7].

Реформування системи військової освіти, що здійснюється у відповідності з Болонським процесом та впровадження компетентнісного підходу в систему підготовки військових фахівців поставили перед керівництвом ВВНЗ ВВП ВНЗ та науково-педагогічними працівниками низку завдань:

- забезпечити органічну єдність вищої освіти та професійної підготовки військових кадрів;
- орієнтувати навчально-виховний процес на ефективне використання досвіду Збройних Сил України;
- формувати ключові та професійні компетенції фахівців, як основи їх загальної компетентності.

Серед найбільш важливих особливостей навчально-виховного процесу, пов'язаних з впровадженням компетентнісного підходу, доцільно виділити такі:

- визначення системи компетентностей фахівця в якості кінцевого результату навчання та їх цілеспрямоване формування;
- націленість підготовки фахівців на практичну професійну діяльність, сформованість професійної компетентності;
- навчання курсантів (слухачів) вмінню вчитися, тобто становлення їх суб'єктами навчальної діяльності, а не об'єктами навчального впливу, перенесення акцентів з поінформованості суб'єктів навчання на їх уміння використовувати інформацію для розв'язання практичних проблем.

Застосування компетентнісного підходу в системі підготовки військових фахівців передбачає усвідомлення усіма суб'єктами освітнього процесу кінцевої мети своєї діяльності – підготовку фахівця, який:

- володіє як ключовими, так і загально-професійними та спеціальними професійними компетенціями;
- здатний виконувати різноманітні завдання службової практики як у звичайних, так і в екстремальних умовах;
- готовий до інноваційної діяльності у військовій сфері;

Питання педагогіки

- має високу мотиваційну спрямованість на ефективну працю при виконанні обов'язків щодо захисту держави;
- усвідомлює суспільну значимість професії офіцера та свою роль у реалізації соціальних функцій Збройних Сил України.

Викладені вище теоретичні основи щодо Національної рамки кваліфікацій вищої освіти знайшли своє втілення у формуванні змісту військової освіти провідними вищими військовими навчальними закладами. Як приклад можна навести сучасні підходи в цій сфері, що використовуються в Академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (АСВ).

Основними елементами освітньо-

кваліфікаційної характеристики випускника цього закладу щодо управління діями підрозділів є службово-бойові функції, типові завдання діяльності та компетенції. Службово-бойові функції випускника, у свою чергу, розподілено на такі складові: дослідницьку, організаційну, управлінську, технічну, контрольну та прогностичну.

Розглянемо деякі з них, а саме дослідницьку, управлінську та прогностичну функції; типові задачі діяльності для кожної функції; зміст компетенцій випускника. А головне – їх відповідність певному кваліфікаційному рівню за Національною рамкою кваліфікації України (Табл. 2).

Таблиця 2.

Відповідність службово-бойових функцій випускника ВВНЗ кваліфікаційному рівню НРК України

Зміст службово-бойової функції	Назва типової задачі діяльності	Зміст компетенції	Відповідність кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікації
Дослідницька	Освоєння нових зразків озброєння і військової техніки	Самостійно освоювати у військах нові зразки озброєння і військової техніки, правила їх експлуатації	Розроблення та реалізація проєктів, включаючи власні дослідження, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання або професійну практику (8 рівень)
Управлінська	Управління підрозділом в ході підготовки до виконання бойових завдань	Управляти підрозділами у різних видах бою, при діях у розвідці, при виконанні спеціальних та миротворчих завдань	Соціальна відповідальність за результати прийняття рішень (8 рівень)
		Використовувати знання основ управління підрозділами при підготовці та під час виконання бойових завдань	Управління комплексними діями або проєктами, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах (6 рівень)
		Відпрацьовувати та користуватись бойовими документами при підготовці та під час виконання бойових завдань	Розв'язання типових спеціалізованих задач широкого спектра, що передбачає ідентифікацію та використання інформації для прийняття рішень (5 рівень)
		Управляти вогнем підрозділу в ході ведення бою	Розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної інформації та суперечливих вимог (7 рівень)
			Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію (6 рівень)
Прогностична	Прогнозування можливих результатів бою	Використовувати знання організаційно-штатної структури та тактики дій підрозділів, частин армій передових країн світу для прогнозування можливих результатів бою	Найбільш передові концептуальні та методологічні знання в галузі науково-дослідної або професійної діяльності і на межі предметних галузей (8 рівень)

Складність завдань діяльності та зміст компетенцій, якими має оволодіти випускник вищого військового навчального закладу здебільшого відповідають опису п'ятого-восьмого рівнів за Національною рамкою кваліфікацій України. Це переважно найвищі, найскладніші рівні, що передбачають високі вимоги до знань та умінь військового фахівця, до рівня його комунікації та загальної компетентності при виконанні службових обов'язків на первинній посаді у військах, а також відповідальність за результати особистої

діяльності та діяльності підлеглих. Національною рамкою кваліфікацій передбачено еталонні показники щодо якості підготовки висококваліфікованих фахівців, а тому зміст вищої військової освіти має відповідати її високим стандартам.

Таким чином, запровадження власної Національної рамки кваліфікацій, що адаптовано до європейських стандартів – ще один крок на шляху до інтеграції вітчизняної освіти у європейський освітній простір.

Література

1. *Постанова* Кабінету Міністрів України “Про затвердження Національної рамки кваліфікацій” від 23.11.2011 р. № 1341.
2. *Подковко Х.В.* Компетенції як складові компоненти розробки національної рамки кваліфікацій / *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.* – № 90. – 2011
3. *Муравьева А.А., Олейникова О.Н., Коулз М.* Принципы и процедуры разработки национальной рамки квалификаций / А.А. Муравьева, О.Н. Олейникова, М. Коулз. – М.: Центр изучения проблем профессионального образования, 2006. – 160 с.
4. *Комплекс* нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / [Я.Я. Болюбаш, К.М. Левківський, В.П. Гуло, Л.О. Котоловець, Н.І. Тимошенко]; за заг. ред. В.Д. Шинкарука. – К.: Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, 2008. – 77 с. – (Лист МОН України від 31.07.2008 р. № 1/9-484)
5. *Вишнякова С.М.* Профессиональное образование: Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / Вишнякова С.М. – М., 1999. – 357 с.
6. *Зельницький А.М.* Вища військова освіта – проблеми гарантування якості: Зб-к наук. праць. – К.: НУОУ, 2012. Вип. 1(26). – С. 23-25
7. “*Інструкція* про організацію освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України” від 13.04.2005 р. №221/217.